

УДК 339.924:330.322

DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.18>

Яна Олександрівна ПОНОМАРЬОВА

кандидат юридичних наук

(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми, Україна)

Марія Юріївна НОВИК

(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ У СИСТЕМІ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Акцентовано увагу на тому, що податки і збори - це обов'язкові платежі, які належить сплачувати фізичним та юридичним особам у встановленому законодавством порядку до бюджету держави або місцевого самоврядування, з метою забезпечення фінансових потреб держави, реалізації її соціально-економічних програм і проєктів.

Доведено, що митний платіж - це обов'язковий платіж, який сплачує фізична або юридична особа при переміщенні товарів через митний кордон країни, або при здійсненні інших митних операцій, таких як імпорт, експорт, транзит тощо.

Констатовано, що митні платежі займають особливе місце у системі податків і зборів України. Зазначене пояснюється тим, що митні платежі складають не лише велику долю надходжень до державного бюджету, а й виступають важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни. Окрім того, безспірним є той факт, що митні платежі є важливим засобом боротьби з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через державний кордон.

Ключові слова: *податки, збори, митний платіж, обов'язковий платіж, мито.*

Постановка проблеми. Система податків і зборів України виступає фундаментом для подальшої розбудови держави. Питання осмислення даної системи тісно пов'язане з тіньовою економікою, а також правовою культурою та свідомістю. Варто зауважити, що податки і збори є різноманітними та складають певну систему, в межах якої важливе місце відводиться митним платежам.

Проблема податків і зборів неодноразово потрапляла у поле зору провідних науковців країни. Так, дане питання осмислювали О. М. Бандурка, А. Т. Комзюк, О. Ю. Синявська, О. П. Гетманець, Є. О. Алісов, О. Є. Деменко, Т.О.

Коломоєць, Л. Л. Приходченко, Ю. Ю. Якимчук та багато інших. Водночас в юридичній літературі у світлі новітніх викликів, що постають перед суспільством, недостатньо опрацьованим є питання визначення місця митних платежів у системі податків і зборів України, а також окремих проблемних аспектів, на які ми звернемо увагу в межах дослідження.

Мета статті полягає у тому, щоб окреслити місце митних платежів у системі податків і зборів України. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити теоретичні підходи до тлумачення поняття «податки і збори» та окремі аспекти, що актуалізуються в межах сучасного осмислення даної категорії; розкрити сутність митних платежів, на основі чого визначити їх місце в системі податків і зборів України.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження, варто навести позицію Пабата О.В., який у своїй статті «Роль загальнодержавних податків і зборів у системі обов'язкових платежів» зазначає, що податки і збори в державі є ключовим важелем регулювання та попередження негативних тенденцій в економіці. Також вони є частиною механізму, що забезпечує взаємозв'язок між загальнодержавними інтересами та інтересами суб'єктів господарювання на місцях»¹.

Важливо наголосити в контексті осмислення бачення дослідника, що питання податків та зборів у сучасних глобалізаційних умовах виходить за межі виключно внутрішньодержавного регулювання, набуває міжнародного характеру. Зокрема дане питання актуалізується в умовах існування офшорних компаній у країнах-«податкових притулках» (tax havens), наприклад, на Кіпрі, Британських Віргінських Островах, Республіці Сейшельські Острови, Республіці Панамі тощо. Використання офшорних схем є доволі поширеним серед представників великого українського бізнесу. Виявлення податкових злочинів (наприклад, ухилення від сплати податків), вчинених такими компаніями або їх юридичними особами, ускладнюється неправомірною поведінкою державних органів зазначених країн, яка цілком відповідає закону. У межах осмислення даної важливої проблеми акцентуємо увагу на способах легального прийняття та правових обставинах законодавства про податкові притулки.

Відповідно до Податкового кодексу України податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу. В свою чергу збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій².

¹ Пабат О.В. Роль загальнодержавних податків і зборів у системі обов'язкових платежів. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 4 (91). С. 140-144.

² Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>

Як зазначає О.О. Бандурка, «вони (податки і збори) становлять реальну суму грошових засобів, які мобілізуються державою для покриття своїх витрат. Через податкову політику відбувається перерозподіл створеного у суспільстві продукту, зосередження його частини в руках держави з метою задоволення суспільних потреб. Але в той же час через податкову політику держава здійснює регулювання пропорцій відтворення, управління експортно-імпоротною діяльністю, стимулює або стримує темпи зростання виробництва, інфляції і цін, здійснює антимонопольну політику»¹.

Аналізуючи погляд дослідника, наголошуємо на необхідності дослідження на рівні сучасної української правової науки поглядів самих платників податків на їхній рівень податкових знань і складність (доступність, незрозумілість, бюрократизованість) системи податків і зборів. Подібні дані можливо зібрані за допомогою опитувань, інтерв'ю, анкетування як звичайних громадян, так і представників малого та середнього, великого бізнесу. У ході осмислення результатів застосування подібних методів доцільно, на наше глибоке переконання, звертати увагу на обсяг правових знань респондентів, виокремлюючи ті технічні, юридичні та інші бар'єри, що сприяють недотриманню податкових зобов'язань.

Ю. В. Оніщик вказує, що податкам властивий односторонній характер. Вони стягуються на умовах безвідплатності. Повернення податку можливе лише у випадку його переплати або як пільги, що не суперечить принципу безвідплатності, оскільки ці умови визначаються державою в односторонньому порядку і не впливають на характер платежу в цілому. На відміну від податків, збори мають індивідуальний характер, і їм завжди властиві суворо визначена мета і спеціальні інтереси. В свою чергу зборам, підкреслює вчений, властивий разовий характер, а податкам – регулярність сплати².

У контексті аналізу позиції дослідника стверджуємо, що контроль за сплатою податків і зборів є важливим чинником, який впливає на формування податкової моралі, одного із найважливіших факторів дотримання податкового законодавства. Зауважимо, що категорія «податкової моралі» недостатньо досліджена на рівні вітчизняного законодавства, потребує подальших міждисциплінарних досліджень з метою визначення її ідеологічних, інституційних підвалин. У сучасній правовій доктрині під впливом ринкової економіки та загальноприйнятих основ сучасного постмодерного суспільства поступово зменшується значення морально-етичних кодексів, статутів доброчесної поведінки, у тому числі в сфері податків і зборів, проте глибина морально-етичної сфери також потребує осмислення не на рівні архаїчного пережитку, а сфери

¹ Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: (організаційно-правові аспекти) : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. С. 406.

² Оніщик Ю. В. Податок і збір як системоутворюючі категорії податкового права: поняття, ознаки, сутність. *Адвокат*. 2010. № 2. С. 32-35.

акумулювання провідних духовно-культурних основ людства за весь час його існування.

Таким чином, податки і збори - це обов'язкові платежі, які належить сплачувати фізичним та юридичним особам під впливом державного примусу та сформованого рівня податкової культури у встановленому законодавством порядку до бюджету держави або органів місцевого самоврядування з метою забезпечення фінансових потреб держави, реалізації її соціально-економічних програм і проектів. Тож, податки і збори є важливим джерелом державного доходу, який спрямовується на реалізацію соціальних, економічних, правоохоронних функцій держави.

Відповідно до діючого Податкового кодексу в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори. Так, до загальнодержавних податків належать: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито. В свою чергу до місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір¹.

Відзначаємо, що податкова обізнаність і добровільне виконання податкових зобов'язань не є одностороннім процесом, і що як держава, так і платники податків повинні діяти спільно. Довіра населення до держави та її фінансової системи, політичної влади, прозорість та підзвітність не на рівні нормативних приписів, а на рівні ціннісних орієнтацій, соціально-економічна справедливість мають стійкий позитивний вплив на податкові надходження. У цьому контексті ми також можемо говорити про податкову свідомість як сукупність цих ціннісних орієнтацій та установок, сформовану та підтримувану державою та громадськістю на рівні всього суспільства.

Тож, як ми бачимо, податки і збори є обов'язковими платежами, однак не єдиними, за рахунок яких поповнюється державний бюджет. Зокрема, особливе місце в системі таких обов'язкових платежів відводиться митним платежам.

Платниками мита є: 1) особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України у порядку та на умовах, встановлених цим Кодексом; 2) особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових або експрес-відправленнях, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях; 3) особа, на яку покладається обов'язок дотримання вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митом, у разі порушення таких вимог; 4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування, не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям такого звільнення згідно з цим Кодексом, іншими законами України, а також будь-які інші особи, які безпідставно використовують звільнення від

¹ Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>

оподаткування митом (податкову пільгу); 5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, що були випущені у вільний обіг на митній території України із звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, визначеного законом; 6) особа, яка реалізує товари, транспортні засоби відповідно до статті 243 цього Кодексу¹.

Таким чином, митний платіж - це обов'язковий платіж, який сплачує фізична або юридична особа при переміщенні товарів через митний кордон країни або при здійсненні інших митних операцій, таких як імпорт, експорт, транзит, тощо. Митний платіж може включати різні види платежів, такі як мито, ПДВ, акциз, збір на обов'язкове страхування, а також інші податки та збори, що стягуються при переміщенні товарів через митний кордон. А відтак митний платіж виступає важливим джерелом наповнення державного бюджету і має неабияке значення для регулювання зовнішньої торгівлі та захисту національного ринку від неконкурентоспроможних товарів.

До ключових особливостей митних платежів слід віднести наступні:

- сума платежу напряму залежить від таких чинників, як вартість товару, країна експорту/імпорту, а також його спеціальних характеристик;
- митні платежі складаються також з інших платежів, таких як мито, ПДВ, акциз, збір на обов'язкове страхування, тощо.
- вони можуть сплачуватись як за імпорт, так і за експорт товарів;
- їх розмір може бути зменшений. Або ж суб'єкти можуть звільнені від сплати у випадку, якщо товари пересилаються в рамках певних міжнародних угод або якщо існують спеціальні митні режими;
- неправильна класифікація товару може призвести до помилкового розрахунку митних платежів, внаслідок чого порушника може бути притягнуто до юридичної відповідальності;
- на відміну від податків і зборів митні платежі спрямовуються не тільки до державного бюджету, а й на утримання митних органів.

Висновок. Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що митні платежі займають особливе місце у системі податків і зборів України. Зазначене пояснюється тим, що митні платежі складають не лише значну долю надходжень до державного бюджету, а й виступають важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни. Окрім того, безспірним є той факт, що митні платежі є важливим засобом боротьби з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через державний кордон. Акцентовано увагу на способах легального прийняття та правових обставинах законодавства про податкові притулки. Наголошено на необхідності дослідження на рівні сучасної української правової науки поглядів самих платників податків на їхній рівень податкових знань і складність (доступність, незрозумілість,

¹ Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#Text>

бюрократизованість) системи податків і зборів. Наголошено, що контроль за сплатою податків і зборів є важливим чинником, який впливає на формування податкової моралі, одного із найважливіших факторів дотримання податкового законодавства. Відзначено, що податкова обізнаність і добровільне виконання податкових зобов'язань не є одностороннім процесом, і що як держава, так і платники податків повинні діяти спільно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пабат О.В. Роль загальнодержавних податків і зборів у системі обов'язкових платежів. Вісник ХНУВС. 2020. № 4 (91). С.140-144.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>.
3. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: (організаційно-правові аспекти) : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 499 с.
4. Оніщик Ю. В. Податок і збір як системоутворюючі категорії податкового права: поняття, ознаки, сутність. *Адвокат*. 2010. № 2. С. 32-35.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#Text>.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023

Yana O. PONOMARYOVA

PhD in Law

(Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

Maria Yu. NOVIK

PhD in Law

(Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

DETERMINATION OF THE PLACE OF CUSTOMS PAYMENTS IN THE TAX AND FEES SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Attention is focused on the fact that taxes and fees are mandatory payments that must be paid by individuals and legal entities in accordance with the procedure established by law to the budget of the state or local self-government, in order to ensure the financial needs of the state, the implementation of its socio-economic programs and projects.

It has been proven that customs payment is a mandatory payment that is paid by an individual or legal entity when moving goods across the country's customs border, or when performing other customs operations, such as import,

export, transit, etc.

It was established that customs payments occupy a special place in the system of taxes and duties of Ukraine. This is explained by the fact that customs payments make up not only a large share of revenues to the state budget, but also act as an important tool for regulating the country's foreign economic activity. In addition, the fact that customs payments are an important means of combating smuggling and illegal movement of goods across the state border is indisputable.

Key words: *taxes, fees, customs payment, mandatory payment, duty.*